

Pääkaupunkiseudun ateistit ry
Puheenjohtaja Jouni Luukkainen
jouni.luukkainen@helsinki.fi

Kantelut 11.4.2023, EOAK/2596/2023

Vastaus kanteluun Opetushallituksen ohjeista uskonnon ja omantunnon vapaudesta perusopetuksessa ja lukiossa

Eduskunnan oikeusasiamiehelle on toimitettu 11.4.2023 kantelu Opetushallituksen ohjeista uskonnon ja omantunnon vapaudesta perusopetuksessa ja lukiossa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on siirtänyt kantelun päätöksellään 25.10.2023 Opetushallituksen käsiteltäväksi.

Kantelussa Pääkaupunkiseudun ateistit ry (jäljempänä kantelija) arvostelee Opetushallituksen (19.9.2022; OPH-3903-2022) ohjetta perusopetuksen uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetuksen sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä yhteisistä juhlista ja uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa (jäljempänä perusopetusohje) sekä ohjetta uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetuksen järjestämisestä sekä yhteisistä juhlista ja uskonnollisista tilaisuuksista lukiossa (jäljempänä lukio-ohje).

Opetushallitus julkaisi vuonna 2022 päivitettyt ohjeet katsomuskasvatuksesta, katsomusaineiden opetuksesta, uskonnollisista tilaisuuksista ja yhteisistä juhlista. Ohjeet koskevat perusopetuksen ja lukiokoulutuksen uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetuksen, esiopetuksen katsomuskasvatuksen sekä uskonnollisten tilaisuuksien ja yhteisten juhlien järjestämistä.

Ohjeiden aihepiiriä koskeviin säädöksiin ei ollut tullut muutoksia, mutta uudistuksia ja täydennyksiä tehtiin muun muassa eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintöjen ja ylimpien laillisuusvalvojen uusimpien ratkaisujen pohjalta. Ohjeissa huomioitiin esimerkiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös ja perustuslakivaliokunnan mietintö, joissa otetaan kantaa kirkon ja muiden uskonnollisten tilojen käyttämiseen koulun juhlien pitopaikkana. Ohjeiden uudistamisessa huomioitiin myös aiemmista, vuonna 2018 annetuista ohjeista saatu palaute.

Ohjeisiin sisältyvät säännösten soveltamista koskevat tulkinnat ja näkemykset perustuvat säännösten valmisteluasiakirjoissa esitettyihin sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan, ylimpien laillisuusvalvojen sekä Opetushallituksen esittämiin kannanottoihin.

Perusopetusohjetta koskevista väitteistä

Uskonnon ja elämäntiedon opetuksen järjestämisestä on säädetty perusopetuslain 13 §:ssä. Lähtökohtana valinnoissa on, että huoltaja vastaa opetuksen järjestämisestä koskevista ilmoituksista perusopetuksen järjestäjälle.

Perusopetusohjeessa on todettu perusopetuslain säännös, jonka mukaan aikuisten perusopetuksessa opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntiedon opetusta. Aikuisten perusopetuksessa täysi-ikäiset opiskelijat päättävät tällöin itse opintojaan koskevista valinnoista. Perusopetusohjeen sanamuoto vastaa tältä osin voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Perusopetusohjeen mukaan opetuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että huoltajilla on tieto siitä, milloin oppilaalla on oikeus elämäntiedon tai oman uskontokunnan mukaiseen opetukseen. Oppilaiden huoltajille tulee korostaa, että katsomusopetusta koskevissa valinnoissa pyritään samalla tavoin kuin muidenkin opintojen valinnoissa siihen, että ratkaisu on pysyvä. Jos oppilaan uskonnollinen yhdyskunta muuttuu tai oppilas ei enää kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan, oppilaan huoltajalla on kuitenkin oikeus muuttaa valintaa. Näin ollen pyrkimys valintojen pysyvyyteen ei poissulje valintojen muuttamista tarvittaessa.

Perusopetusohjeen mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Tällä viitataan erityisesti esiopetukseen ja lasten perusopetukseen, ei aikuisten perusopetukseen täysi-ikäisten opiskelijoiden osalta.

Perusopetusohjeen mukaan uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten aikana on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vaihtoehtoja ja mielekästä toimintaa (perustuslakivaliokunta 2/2014 vp). Opetushallituksen mielestä lähtökohtana tulee aina olla, että vaihtoehtoja toimintaa on tarjolla. Vaihtoehtoisen toiminnan tulee olla, uskonnollista sisältöä lukuun ottamatta, luonteeltaan ja tavoitteiltaan mahdollisimman samankaltaista kuin siinä tilaisuudessa, jonka tilalla muuta toimintaa järjestetään. Vaihtoehtoja tilaisuutta ei ole välttämätöntä järjestää samanaikaisesti uskonnollisen tilaisuuden kanssa, mutta järjestelyjen tulee olla oppilaiden kannalta tasapuolisia.

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on noudattaa voimassa olevaa lainsäädäntöä ja siihen perustuvaa ohjeistusta, jonka nojalla ei voida asettaa velvoitetta järjestää kaikissa tilanteissa uskonnolliset tilaisuudet ja niille vaihtoehtoiset tilaisuudet samanaikaisesti. Tämä ei kuitenkaan saa johtaa kantelussa esitettyyn tilanteeseen, jossa vaihtoehtoinen tilaisuus muuttuu tosiasiasa uskonnolliseksi tilaisuudeksi.

Perusopetusohjeen mukaan perus- ja ihmisoikeussäädökset turvaavat myös lapsille uskonnonvapauden, joka tulee huomioida lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Jos huoltaja ei tee ilmoitusta, koulun tulee kuulla oppilaan mielipidettä ja toimia sen mukaisesti. Viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä oppilaalla ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa. Jos oppilaan ja hänen huoltajansa näkemykset uskonnolliseen tilaisuuteen tai sille vaihtoehtoiseen ohjelmaan osallistumisesta poikkeavat toisistaan, koulu päättää oppilaan etu huomioon ottaen, kumman näkemyksen mukaan toimitaan.

26.3.2024

OPH-5290-2023

Perusopetusohjeen kirjaus koskee lähtökohtaisesti sekä lasten että aikuisten perusopetusta. Aikuisten perusopetuksessa täysi-ikäiset opiskelijat kuitenkin tekevät itse omat valintansa.

Perusopetusohjeen mukaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 5 §:n mukaan lapsen huoltajat vastaavat pääsääntöisesti yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset. Koulunkäyntiin liittyvissä asioissa voidaan yleensä katsoa riittävän se, että toinen huoltajista on allekirjoittanut koululle osoitetut hakemukset ja lomakkeet. Taustalla on oletettava siitä, että huoltajat ovat keskenään sopineet asioista edellä todetun lain kohdan mukaisesti. Jos koululle on nimenomaisesti ilmoitettu tai koululla on muutoin tietoa siitä, esimerkiksi yhteishuoltajuustilanteissa, että molemmat huoltajat haluavat tulla kuulluiksi, toimitaan tämän mukaisesti. Jos huoltajien näkemykset poikkeavat toisistaan, koulun tulisi tällöin ensisijaisesti ohjata huoltajat sopimaan asiasta keskenään. Jos sopimusta ei saada aikaan, olemassa olevan tilanteen säilyttämistä ja oppilaan edun turvaamista voidaan pitää lähtökohtana koulun päätöksenteossa.

Opetushallitus tulee tältä osin tarkastelemaan perusopetusohjeen päivitystarvetta suhteessa kantelussa viitattuun korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun KHO 2004:99.

Lukio-ohjetta koskevista väitteistä

Lukio-ohjeessa on todettu lukiolain mukaisesti, että opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietoa. Koulutuksen järjestäjän harkintavaltaan kuuluu, missä tapauksessa opiskelijan katsotaan aloittavan lukio-opinnot ja missä tapauksessa kyse on tosiasiallisesti lukio-opintojen jatkamisesta.

Lukiokoulutuksen lainsäädännön valmistelu kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriölle. Opetushallitus toimittaa tältä osin kantelun sekä siinä esitetyt lainsäädäntötilannetta koskevat väitteet ministeriölle tiedoksi.

Johtaja

Jarkko Niiranen

Juristi

Olli Korhonen

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Opetushallituksen asianhallintajärjestelmässä.